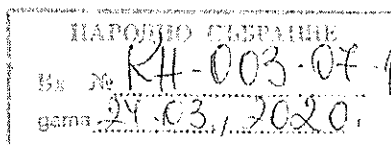

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
Министър на образованието и науката

№ 0101-52
19.03 2020 г.

ДО
Г-ЖА ЦВЕТА КАРАЯНЧЕВА
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА
14-ТО НАРОДНО СЪБРАНИЕ
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Относно: Доклад за прилагането на принципите и за изпълнението на целите на предучилищното и училищното образование в съответствие със Закона за предучилищното и училищното образование

УВАЖАЕМА ГОСПОЖО КАРАЯНЧЕВА,

В изпълнение на чл. 251, ал. 2 от Закона за предучилищното и училищното образование, приложено Ви изпращам Доклад за прилагането на принципите и за изпълнението на целите на предучилищното и училищното образование.

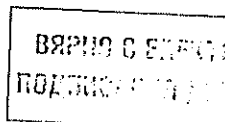
Приложение: съгласно текста

X

КРАСИМИР ВЪЛЧЕВ
Министър на образованието и науката
Signed by: Krasimir Georgiev Valchev

19.3.2020 г.

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
Министър на образованието и науката

ДО
Г-ЖА ЦВЕТА КАРАЯНЧЕВА
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА
44-ТО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

ДОКЛАД

от Красимир Вълчев – министър на образованието и науката

Относно: *Прилагането на принципите и изпълнението на целите на предучилищното и училищното образование в съответствие със Закона за предучилищното и училищното образование*

УВАЖАЕМА ГОСПОЖО КАРАЯНЧЕВА,

Законът за предучилищното и училищното образование (ЗПУО) е приет от 43-то Народно събрание на 30 септември 2015 г., обнародван е в „Държавен вестник“, бр. 79 от 13.10.2015 г. и влиза в сила от 01 август 2016 г. Той урежда обществените отношения, свързани с осигуряване на правото на предучилищно и училищно образование, както и с устройството, функциите, организацията, управлението и финансирането на предучилищното и училищното образование.

В ЗПУО е регламентирано, че образованието е национален приоритет и се реализира в съответствие с определени принципи (чл. 3, ал. 2 от ЗПУО). Посочени са и основните цели на предучилищното и училищното образование (чл. 5, ал. 1 от ЗПУО). Е. Програмата за управление на Правителството на Република България за периода 2017 - 2021 г. образованието също е изведено като ключов приоритетен сектор. В тази връзка за прилагането на принципите и в изпълнението на целите в предучилищното и училищното образование в периода от 1 август 2016 г. до 31 декември 2019 г. се изпълняват комплексни мерки и действия.

Чл. 3, ал. 2, т. 1**Единна държавна образователна политика за осигуряване правото на
предучилищно и училищно образование****Чл. 3, ал. 2, т. 11****Ангажираност на държавата, общините и юридическите лица с нестопанска
цел, работодателите, родителите и други заинтересовани страни и диалог между
тях по въпросите на образованието**

След влизането в сила на ЗПУО са постигнати вътрешна логика и взаимна обвързаност при разработването и прилагането на националните политики в предучилищното и училищното образование. ЗПУО осигури нормативни предпоставки за цялостно и ефективно изпълнение на политиките и на конкретни мерки, заложи в Програмата за управление на правителството на Република България за периода 2017 - 2021 година, както и на Националната програма за реформи на Република България в изпълнение на Стратегия Европа 2020, Националната програма за развитие: България 2020, така и в националните стратегически документи в областта на образованието: Националната стратегия за учене през целия живот за периода 2014 - 2020 г., на Стратегията за ефективно прилагане на информационни и комуникационни технологии в образованието и науката (2014 - 2020 г.), Стратегията за развитие на професионалното образование и обучение (2015 - 2020 г.), Националната стратегия за развитие на педагогическите кадри, на Стратегията за намаляване дела на преждевременно напусналите образователната система (2013 – 2020 г.), на Националната стратегия за насърчаване и повишаване на грамотността (2014 - 2020 г.) и на Стратегията за образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства (2015 - 2020 г.). Беше постигната съгласуваност на целите, заложи в ЗПУО и в стратегическите документи за предучилищното и училищното образование с други социални и икономически цели на държавната политика. В тази връзка, за да се гарантира успешното изпълнение на националните политики в предучилищното и училищното образование чрез обща насоченост на действията и оптимално насочване на ресурсите, стратегическите цели на Министерството на образованието и науката (МОН) са обвързани с тези на другите институции. Освен това партньорството на Министерството на образованието и науката с родителите, социалните партньори, бизнеса и гражданите осигурява подкрепа на политиките в предучилищното образование и ги прави избираеми за гражданите и подкрепени в максимална степен от тях.

Беше разработен Механизъм за съвместна работа на институциите по обхващане и включване в образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст (Механизъм), създаден с Постановление № 100 от 08 юни 2018 година (ПМС № 100). Прилагането на целенасочени и синхронизирани действия на всички ангажирани в изпълнението на Механизма институции на местно и на национално ниво се основава на цялостен интегриран подход с цел повишаване обхвата в предучилищното и училищното образование и намаляване броя на отпадналите от училище и дела на преждевременно напусналите училище. Механизмът се утвърди като ключова мярка, базирана на принципа за единна държавна образователна политика за осигуряване правото на предучилищно и училищно образование.

В изпълнение на горепосочените принципи беше осъществен консултационен процес с широк кръг заинтересовани страни и бяха предприети синхронизирани интегрирани действия по ключови политики в предучилищното и училищното образование. В тази връзка бяха извършени задълбочени консултации относно образованието и грижите в ранна детска възраст, което подпомогна вземането на решения за политики в най-добрия интерес на детето в предучилищна възраст при подготовката на въвеждането на мярка 341 „Повишаване обхвата на 5- и 6-годишните деца в задължително предучилищно образование в подготвителните групи. Регламентиране на задължително предучилищно образование от 4-годишна възраст“ от Програмата за управление на правителството на Република България за периода 2017 - 2021 година.

Създаден е Консултативен съвет по професионално образование и обучение (КС по ПОО) към министъра на образованието и науката. В него участват представители на компетентните институции и на други заинтересовани страни. Осъществени са консултации по теми, свързани с популяризиране на ПОО, разширяване обхвата на дуалната система на обучение, което да създаде условия за устойчиви партньорства с работодатели и гарантиране качеството на професионалното обучение, определяне на приоритетите при план-приема, насочени към бизнеса и на насоките в областта на STEM специалностите.

Съществен акцент при взаимодействието със заинтересованите страни е поставен и по отношение на възпитателната работа. Утвърдена е Стратегия за възпитателната работа в образователните институции, която е разработена на основата на широк консенсус по темата.

Съвместно с компетентните институции и с други заинтересовани страни се

разработват и осъществяват национални програми за развитие на образованието. Така например в изпълнение на споразумение с Министерството на културата се изпълняват модули „Музите като образователна среда“ (2018 г.) и „Културните институции като образователна среда“ (2019 г.) от НП „Осигуряване на съвременна образователна среда“; в сътрудничество с браншовите организации в ИТ сектора е разработена и се изпълнява Национална програма (НП) „ИТ бизнесът преподава“, която стартира от учебната 2019/2020 година и др.

Политиката за планиране, утвърждаване и реализиране на държавния план-прием в VIII клас също се формира и осъществява в сътрудничество и взаимодействие със заинтересованите страни във връзка с постигането на баланс между професионалното и профилираното обучение, интересите на родителите и учениците и потребностите на пазара на труда. Усилията са насочени към предоставяне на възможност учениците да се развиват в сферата на науката, технологиите, инженерството и математиката. Предоставена е възможност на общините с повече от едно училище в дадено населено място да разработят система за прием на ученици, с водещ критерий близостта на училището до постоянния/настоящия адрес на детето и да определят прилежащи райони на училищата за обхват на учениците. Планирането на броя на местата при училищния прием е обвързано с възможността за осигуряване на целодневна организация за всички ученици.

Прилагането на горепосочените принципи през разглеждания период се реализира и чрез изпълнението на договори и споразумения със заинтересовани институции, социални партньори, граждански организации.

- Колективен трудов договор (КТД) за системата на предучилищното и училищното образование от 11 юни 2018 г. и анекси към него от 12.11.2019 г. и от 29.11.2018 г.
- Споразумение за сътрудничество и стратегическо партньорство при обмен на информация между МОН и Националния статистически институт;
- Споразумение за сътрудничество между МОН и Министерството на културата за разширяване на интересите на децата и учениците към българската идентичност, традиции, история, съвременни форми в областта на театралното, музикалното и танцовото изкуство и за утвърждаване на духовните ценности на нацията;
- Споразумение между МОН и Комисията за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобитото имущество (КПКОНПИ) за провеждане на антикорупционно обучение в училище;

- Споразумение между МОН и Индустриален клъстер „Електромобили“ (ИКЕМ) за разработване на учебни програми и обучения на учители, които преподават по специалността „Електрически превозни средства“ в професионалните гимназии, в партньорство с компаниите и висшите училища; въз основа на Споразумението е създаден Секторен съвет за електрическа мобилност.

Постигането на целите на предучилищното и училищното образование изисква единомислие, обвързаност и съгласуваност на действията на всички заинтересовани страни. Това обуславя значимостта на сътрудничеството и на интегрираните действия на Министерството на образованието и науката със заинтересованите институции и с гражданите като основен фактор при разработване и прилагане на такива политики, които защитават най-добре обществените интереси в областта на предучилищното образование.

Чл. 3, ал. 2, т. 2

Ориентираност към интереса и към мотивацията на детето и на ученика, към възрастовите и социалните промени в живота му, както и към способността му да прилага усвоените компетентности на практика

Държавната политика в областта на предучилищното, общото и профилираното училищно образование в изпълнение на посочения принцип от ЗПУО се осъществява чрез разработените и внедрени държавни образователни стандарти, насочени към придобиването на ключови компетентности: за предучилищното образование, за усвояването на българския книжовен език, за учебния план, за общообразователната подготовка, за профилираната подготовка, за оценяването на резултатите от обучението на учениците и за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование. Реализирането на тази политика се осъществява и чрез разработване на рамкови учебни планове в училищното образование; разработване и внедряване на учебни програми по учебните предмети от общообразователната и от профилираната подготовка; създаване и апробиране учебно-изпитни програми; съдържателно осигуряване на изпитните материали за държавните зрелостни изпити и за националното външно оценяване в края на клас, етап или степен на образование; организиране, провеждане и оценяване на държавните зрелостни изпити и на националното външно оценяване; ръководство на дейностите, свързани с ученическите олимпиади и състезания и др.

Посочената политика е основополагаща за постигане на *интелектуално, емоционално, социално, духовно-нравствено и физическо развитие и подкрепа на всяко*

дете и на всеки ученик в съответствие с възрастта, потребностите, способностите и интересите му (чл. 5, ал. 1, т. 1 от ЗПУО), както и за придобиване на компетентности, необходими за успешна личностна и професионална реализация и активен граждански живот в съвременните общности (чл. 5, ал. 1, т. 3 от ЗПУО) и за формиране на устойчиви нагласи и мотивация за учене през целия живот (чл. 5, ал. 1, т. 6).

Мерките за придобиване на ключови компетентности се изпълняват заедно с мерките за равен достъп до качествено образование и се надграждат и обогатяват чрез изпълнение на дейности по национални програми за развитие на образованието (НП), както и с осъществяване на дейности по проекти, финансирани по Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014 – 2020 г. (ОП НОИР).

За 2017 година са осъществени 11 национални програми за развитие на образованието, като за първи път се финансира национална програма за предучилищното образование, а в изпълнение на поставените цели в Концепцията за насърчаване обучението на софтуерни специалисти, приета от Министерския съвет през м. декември 2015 г., е разработена нова Национална програма „Обучение за ИТ кариера“. През 2018 година са финансирани и изпълнени 14 национални програми, сред които три нови: „Заедно за всяко дете“ (в подкрепа на изпълнението на Механизъм за съвместна работа на институциите по обхващане и включване в образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст, създаден с Постановление № 100 от 08 юни 2018 година), „С грижа за всеки ученик“ и „Оптимизиране на вътрешната структура на персонала в институциите от системата на предучилищното и училищното образование“. За 2019 година са одобрени и реализирани 17 национални програми за развитие на образованието. Две от тях са осъществени за първи път – „ИТ бизнесът преподава“ и „Иновации в действие“. В други програми модулите са разширени и са насочени към финансиране и на нови дейности – НП „Осигуряване на съвременна образователна среда“ и НП „Успяваме заедно“.

Осъществяването на дейности по Национална програма „Успяваме заедно“ за 2019 г. е свързано с осигуряване на условия за цялостно развитие на детската личност (физическо, емоционално, социално, когнитивно и речево) чрез прилагане на ефективни мерки за осигуряване на плавен преход на детето от семейната среда към детската градина и чрез усъвършенстване на взаимодействието между учителите и родителите.

Чрез изпълнение на дейности по Национална програма „Осигуряване на съвременна образователна среда“ - модул „Музеите като образователна среда“ (2018 г.) и модул „Културните институции като образователна среда“ (2019 г.) започна

осъществяване на партньорство между училищата и детските градини, от една страна, и културните институции – от друга. С цел разширяване на образователната среда на учениците за тяхното пълноценно развитие от 2020 г. се създават възможности да се провежда образователен процес и в библиотеките. С дейности по модул „Подобряване на условията за експериментална работа по природни науки“ на посочената национална програма през 2018 г. и 2019 г. се създават по-добри условия за обучение по природни науки в общообразователната и профилираната подготовка на учениците.

В рамките на Национална програма „Информационни и комуникационни технологии (ИКТ) в системата на предучилищното и училищното образование“ се осъществяват дейности за подобряване на достъпа по информационни и комуникационни технологии. Във всички училища в България има изградени и действащи безжични мрежи, като в рамките на програмата се създават условия за разширяване на обхвата и сигурността им. Политиката се надгражда чрез изпълнението на един от най-мощните проекти BG05M2OP001-2.012-0001 „Образование за угрешния ден“ по ОП НОИР, който стартира през 2019 г. и по който ще се изпълняват дейности за дигитализация на образованието от предучилищна възраст до XII клас, насочени към усвояване на знания и умения за работа в дигиталното общество, подобряване на достъпа до образование, в т.ч. чрез използване на леснодостъпни платформи и мобилни приложения; намаляване на различията в резултатите от ученето в различните училища и населени места; модернизиране на методите и средствата за обучение; повишаване на качеството на образованието, за по-добрата дигитална подготовка на учащите се с цел по-бърза и по-лесна реализация на пазара на труда; насърчаване модернизирането на образованието и ученето през целия живот; осигуряване на условия и подкрепа за прилагането на педагогически иновации и съвременни подходи на преподаване.

Министерството на образованието и науката е създадо условия за придобиване на ключови компетентности и мотивация за учене, за личностно развитие и за разгръщане потенциала на всяко дете и ученик чрез прилагането на учебните планове и програми, както и в свободното време и в занимания по интереси на децата и учениците. В тази връзка се прилагат политики за *ранно откриване на заложибите и способностите на всяко дете и ученик и насърчаване на развитието и реализацията им* (чл. 5, ал. 1, т. 5).

Заниманията по интереси, като част от общата подкрепа за личностно развитие на децата и учениците, способстват за интелектуалното, емоционалното, социалното, духовно-нравственото и физическото развитие на децата и учениците и за откриване,

стимулиране и развитие на способностите им в областта на науките, технологиите, изкуствата и спорта. С промените в Наредбата за приобщаващото образование и в Наредбата за финансирането на институциите в системата на предучилищното и училищното образование (съгласно ПМС № 289/12.12.2018 г.) се въвеждат нови регламенти за заниманията по интереси и финансирането им в държавните и общинските училища, като за първи път в тази връзка се осигуряват целеви средства от държавния бюджет. През 2019 година в 2249 училища в страната са проведени над 16 500 занимания по интереси на децата и учениците и чрез изяви в областта на науките, изкуствата, технологиите и спорта. За първи път през 2018 г. се предоставят средства от държавния бюджет и за кариерното ориентиране на учениците, което се реализира чрез дейности за професионално консултиране и ориентиране за различните етапи на образователната система. Те се извършват от 93 квалифицирани кариерни консултанти към 27 центъра за подкрепа за личностно развитие, обучени в съответствие с международно признати стандарти. Политиката се надгражда чрез осъществяване на проект „Подкрепа за успех“ по ОП НОИР - от 2019 г. започна осъществяване на обща подкрепа чрез кариерно ориентиране с цел подготовка за преход към следваща степен, за мотивация за продължаване на образованието, за участие на пазара на труда, кариерно ориентиране за учениците от прогимназиалния етап на образование (от V до VII клас) посредством централните за подкрепа за личностно развитие, включително и по учебната система STEM, когато е приложимо.

По Национална програма „Осигуряване на съвременна образователна среда”, модул „Подкрепа на целодневното обучение на учениците“ се дава възможност на училищата да кандидатстват на проектен принцип за реализиране на дейности, свързани с осигуряването на условия за целодневна организация на учебния ден на учениците.

Чрез изпълнението на двата модула на Национална програма „Ученически олимпиади и състезания“ - модул „Национални и международни ученически олимпиади и състезания” и модул „Осигуряване на обучение на таланти ученици за участие в ученическите олимпиади“ са създадени условия за личностно развитие на учениците, предоставена е възможност на учениците за интелектуална изява и са създадени допълнителни условия за изява на учениците с таланти, способности и интереси в определена област на познание.

С цел подкрепа на всяко дете и на всеки ученик в съответствие с възрастта, потребностите, способностите и интересите са осигурени възможности за учениците от държавните, общинските и частните училища да получават стипендии и еднократно

финансово подпомагане, ако отговарят на условията от Наредбата за условията и реда за осъществяване на закрила на деца с изявени дарби и от Програмата на мерките за закрила на деца с изявени дарби през съответната година. Проявите в Националния календар за изяви по интереси и в Националния спортен календар дават възможност за публична изява на национално ниво на децата и учениците. Ежегодно се отпускат средства за физическо възпитание и спорт на децата и учениците от общинските и държавните детски градини и училища.

Ежегодно МОН присъжда почетното отличие на „Национална диплома” на зрелостници за постигнат общ успех от дипломата за средно образование отличен (6,00) и за изявени способности в областта на науката, технологиите, изкуствата и спорта. Отличието има морална стойност и е признание за значими постижения на ученици от българските училища.

С оглед придобиване на компетентности, необходими за успешна личностна и професионална реализация и активен граждански живот в съвременните общности (чл. 5, ал. 1, т. 3) и за формиране на устойчиви нагласи и мотивация за учене през целия живот (чл. 5, ал. 1, т. 6) горепосоченият принцип се прилага и при осъществяването на политиките в професионалното образование и обучение. Те са насочени към повишаване на качеството на професионалното образование и обучение и към по-тясно обвързване на професионалното образование и обучение с пазара на труда и с практическата реализация на завършилите и придобилите професия.

В периода 2016 - 2019 година са разработени и утвърдени държавните образователни стандарти като съвкупност от задължителни изисквания за резултатите в системата на предучилищното и училищното образование, както и за условията и процесите за тяхното постигане.

През 2018 г. са утвърдени условия и ред за допълнително финансиране за издръжка на паралелки за придобиване на квалификация по защитени специалности от професии и специалности от професии, по които е налице очакван недостиг от специалисти на пазара на труда. Ежегодно са актуализирани списъци със защитените от държавата специалности и специалностите с очакван недостиг на специалисти на пазара на труда, съответно за учебните 2018/2019, 2019/2020 и 2020/2021 години. Усилията са насочени приоритетно за подготовка на специалисти, за които има търсене на пазара на труда, но няма достатъчно желаещи за обучение в тези професии и специалности и за осигуряване на кадри за области, приоритетни за развитието на икономиката на регионално ниво.

Преструктурира се план-приемът, като се увеличава приемът в професионални паралелки и профили и професии, свързани със СТЕМ и ИТ специалности.

Ключов инструмент за повишаване привлекателността на професионалното образование с оглед на неговата практичност и мотивацията за него, както и за осигуряване на съответствие между образованието и нуждите на пазара на труда, с развитието на дуалното обучение. В тази връзка и с цел да се гарантира устойчивост на подкрепата на дуалното обучение чрез финансиране със средства на държавния бюджет е прието ПМС № 20 от 01.02.2019 г. за изменение и допълнение на ПМС № 328 от 21.12.2017 г. за условията и реда за получаване на стипендии от учениците след завършено основно образование.

Утвърдена е програма за обучение на наставници за придобиване на основни педагогически и психологически знания и умения при работа с обучаваните за осъществяване на дуална система на обучение. В резултат на целенасочените политики и създаването на насърчаваща нормативна среда са активизирани партньорствата между училищата и работодателите. Интересът към обучението чрез работа нараства значително. Политиката се надгражда чрез изпълнението на проект „Дуално образование за модерните изисквания и нужди на обществото“ - „ДОМИНО“, финансиран и реализиран в рамките на Българо-швейцарската програма за сътрудничество, в резултат на което през 2019 г. е създаден пилотен модел за дуално обучение в България, основан на партньорски отношения между образователните институции и бизнеса.

С цел да бъдат мотивирани повече ученици за професионално образование са увеличени стипендиите за обучение в специалностите с бъдещ недостиг на пазара на труда, както и за избраните дуална форма на обучение.

За подобряване условията за достъп до професионално образование и обучение в началото на 2018 г. са направени допълнения в ЗПУО, свързани с осигуряване на средства от държавния бюджет за безплатен транспорт за учениците до най-близкото училище, в което се обучават за придобиване на квалификация по професия, ако такова обучение не се провежда в населеното място, в което живее ученикът. С нови промени в ЗПУО от 2020 г. се разширява обхватът на учениците, имащи право на безплатен транспорт по отношение на ученици, обучавани в защитена специалност от професия или в специалност от професия, по която е налице очакван недостиг на специалисти на пазара на труда.

Мерки за повишаване на качеството на професионалното образование се изпълняват и по национални програми.

Национална програма „Осигуряване на съвременна образователна среда“ от 2018 година включва нова дейност „Модернизиране на учебното съдържание“ към модул „Модернизиране на системата на професионалното образование“, чрез която екипи от професионални гимназии, представители на бизнеса и представители на висши училища разработиха типовите учебни планове и учебни програми за първи гимназиален етап. По дейност „Модернизиране на материално-техническата база“ на проектен принцип се финансират държавни и общински професионални гимназии за осигуряване на условия за качествено професионално образование и обучение. Общо за 4 години е подобрена материалната база в 124 училища с активното участие на бизнеса чрез съфинансиране на 10% от стойността на дейностите.

В съответствие с горепосочения принцип материалната база в детските градини и в училищата е подобрена с помощта на различни финансови инструменти. Чрез Инвестиционната програма на МОН, Национална програма „Създаване на достъпна архитектурна среда и сигурност в училище“, Национална програма „Осигуряване на съвременна образователна среда“, Национална програма ИКТ и др. са реализирани дейности за модернизация и обновяване на образователната инфраструктура.

Ефективността на политиките в предучилищното и училищното образование за придобиване на ключови компетентности и мотивация за учене, за личностно развитие и за разгръщане потенциала на всяко дете и ученик е възможна през последователните и устойчиви политики за учителите. В тази връзка в периода от влизането в сила на ЗПУО и в изпълнение на Програмата за управление на правителството на Република България за периода 2017 - 2021 година се прилагат целенасочени политики.

В периода 2017 - 2020 година за предучилищно и училищно образование са предоставени допълнителни средствата от държавния бюджет в размер на 1100 млн. лв., като с тях е осигурено общо увеличение на работните заплати на педагогическите специалисти с 64%. С увеличението началната учителска заплата става 1085 лв., а средната работна учителска заплата - 1540 лв. Чрез ежегодния ръст на средствата за предучилищно и училищно образование ще се достигне удвояването на възнагражденията на учителите до края на 4-годишния мандат на управление на правителството.

Приета е Наредба № 15 от 22.07.2019 г. за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти, с която е отменена предходната наредба. Очаква се прилагането на новата наредба да окаже позитивно

въздействие по отношение на качеството на предучилищното и училищното образование.

Учителите са основният фактор за достигане равнище на функционална грамотност, която ще осигури на учениците възможност за личностно и обществено развитие и ще спомогне за постигането на интелигентен, приобщаващ и устойчив растеж на икономиката. Базисна политика в тази връзка е въвеждането на компетентностния подход в училище, което изисква смяната на фокуса в обучението от преподаване на знания към овладяване на ключови компетентности и развитието на способности да се решават проблеми. То е свързано с креативността на учителите, с ролята им да мотивират децата за учене, да направят обучението по-практически ориентирано. В тази връзка са предприети стъпки за анализ на прилагането на новите учебни програми и оптимизирането им с цел намаляване на обема и трудността на определени очаквани резултати от обучението и обвързване на придобитите в училище знания и умения с практическото им прилагане.

С оглед на необходимостта цялата образователна система с всичките ѝ елементи да се фокусира към компетентностния подход политиката ще продължи да се прилага устойчиво.

Политиките, насочени към учителите, се подкрепят от изпълнение на национални програми за развитие на образованието.

По Национална програма „Квалификация“ са осъществени обучения за повишаване на професионалните компетентности на педагогически специалисти, като от 2017 до 2019 г. включително са обучени 10 495 педагогически специалисти. Разработен е механизъм за оценяване качеството на провежданите квалификационни форми. Организиран и проведен са девет конференции, три кръгли маси и три изследвания по проблеми, свързани с квалификацията. През 2019 г. е проведено първото национално представително изследване на „бърнаут“ при педагогическите специалисти и справянето с хроничния стрес на работното място.

Разработена е и се осъществява Национална програма „Мотивирани учители“ за 2019 г., насочена към преодоляване на недостига на учители по математика, информатика, информационни технологии, физика и астрономия, чужди езици, биология и здравно образование, химия, ресурсни учители в училища с идентифицирани проблемни области. В програмата са включени 311 специалисти за придобиване на професионална квалификация „учител“ или допълнителна професионална квалификация „учител по...“.

Осигурени са условия и е осъществена подкрепа за създаване и прилагане на иновации във всички сфери на училищния живот във всички училища. В тази връзка, за повишаване качеството на образованието и в подкрепа на прилагането на компетентностния подход, в изпълнение на националната програма „Иновации в действие“ е създадена мрежа от иновативни училища; осъществяват се контакти между иновативните училища и други, които имат сходни предизвикателства, решения и идеи за промяна; изградено е уеб базирано пространство за обмяна на информация за иновации и представяне на иновативни продукти.

През 2019 г. Министерството на образованието и науката реализира Национална програма “IT-бизнесът преподава” с възможност на учители по информатика и информационни технологии да актуализират професионалната си подготовка в IT-компани.

В изпълнение на проект „Квалификация за професионалното развитие на педагогическите специалисти“ по ОП НОИР през 2019 г. над 18 305 педагогически специалисти са включени в краткосрочни обучения и са придобили 1, 2 или 3 квалификационни кредита, а също така 1579 педагогически специалисти са подкрепени за участие в процедури за придобиване на професионално-квалификационни степени.

По проект „Образование за утрешния ден“ по ОП НОИР, изпълняван от МОН, се предвижда обучение на 26 900 педагогически специалисти за преподаване по дигитална грамотност, програмиране, кибер сигурност, работа в електронна среда и за създаване на електронни ресурси.

С цел ефективно формиране и реализиране на политиките за учителите са предприети конкретни действия с подкрепата на Европейската комисия за разработване на модел за развитие на педагогическите специалисти за периода 2021 - 2030 година.

Учителите са ключова фигура в образователния процес, владейки в него целия си професионален и личностен потенциал и инвестирането в тях няма алтернатива. В тази връзка политиките, насочени към повишаване на социалния статус, престижа и професионалните компетентности на учителите, следва да продължат устойчиво, тъй като са фундаментални при прилагане както на горепосочения принцип, така и на всички останали принципи в предучилищното и училищното образование и решаващи за постигане на целите.

Чл. 3, ал. 2, т. 3

Равен достъп до качествено образование и приобщаване на всяко дете и на всеки ученик

Чл. 3, ал. 2, т. 4**Равнопоставеност и недопускане на дискриминация****Чл. 3, ал. 2, т. 7****Съхраняване на културното многообразие и приобщаване чрез българския език**

Със ЗПУО се създават нормативни условия за цялостно и ефективно прилагане на принципа за равен достъп чрез политики, в които той е основополагащ. Това са политиките за обхващането и приобщаването на всяко дете в образователната система и намаляване дела на преждевременното напускане на училище. Те изискват интегрирани и синхронизирани действия на заинтересованите институции. В тази връзка прилагането на Механизма за съвместна работа на институциите по обхващане, включване и предотвратяване на отпадането от образователната система е основна мярка.

С промени в правилниците за прилагане на Закона за семейните помощи за деца и на Закона за социално подпомагане е регламентирано директорите на училищата и детските градини да определят вида на месечните помощи за отглеждане на дете и еднократната помощ за първокласници, когато те се предоставят в натура. Помощите в натура за пълно или частично плащане на такси за детска ясла или градина, детска кухня или столово хранене се предоставят чрез заплащане на съответните такси или средства от съответните дирекции „Социално подпомагане“. Същият ред се регламентира и за помощите в натура за пълно или частично заплащане на участието на детето в организирани от училището/детската градина мероприятия (екскурзии, посещения на исторически, културни и други обекти, лагери и др.). Промените са насочени към осигуряване на по-добра обвързаност на социалните и семейните помощи с редовното посещение на децата и учениците.

От началото на учебната 2019/2020 година се прилага променената нормативна уредба за прекратяване на месечната помощ за дете и ученик за срок от 1 година, ако детето/ученикът има 3 дни отсъствия от предучилищни занимания и 5 неизвинени месечни отсъствия от училище. Законово е установено размерът на спрените детски добавки и част от спрените социалните помощи да бъдат насочвани към конкретното дете/ученик в училище или под формата на помощи в натура. В тази връзка са предприети действия между МОН и Агенцията за социално подпомагане за оптимизиране на междуинституционалния обмен на необходимата информация.

От началото на действието на Механизма до момента са постигнати следните резултати:

През учебната 2017/2018 година в системата на предучилищното образование са върнати общо 21 915 деца и ученици (5-19 год.), като 20 694 от тях са успешно включени в образование, а 1221 (от които 624 в задължителна училищна възраст) са отпаднали повторно от училище.

През учебната 2018/2019 година в системата на предучилищното образование са върнати общо 19 077 деца и ученици (5-19 год.), като 18 255 от тях са успешно включени в образование, а 822 (от които 745 в задължителна училищна възраст) са отпаднали повторно от училище.

За 2019 година върнатите в образователната система са 6500 деца и ученици в задължителна училищна възраст, които през втория срок на учебната 2018/2019 година не са били в образователната система, а са записани за новата 2019/2020 учебна година. Ст тях 4076 са върнати, след като са били отпаднали, а 2424 са новообхванати деца - никога преди не са били записвани в предучилищно или училищно образование и са записани в образователна институция в резултат на действията на екипите за обхват¹.

През 2019/2020 учебна година усилията на екипите за обхват са насочени към предотвратяване отпадането на децата и учениците в задължителна предучилищна и училищна възраст, които са в риск по различни причини, и към осигуряване на ежедневното им присъствие в детска градина и училище. В тази връзка през 2019 г. са осъществени промени в ПМС № 100/2018 г., с които се осигуряват още по-благоприятни условия за провеждане на училищни политики с цел намаляване дела на отпадналите от училище.

Осъществяването на Механизма се подкрепя и от изпълнението на дейности по Национална програма „Заседно за всяко дете“ за 2018 г. и за 2019 г. – както по отношение на екипите за обхват, така и за създаване на условия за ефективно взаимодействие с родителите като участници в образователния процес, с оглед създаване на позитивни нагласи за образование при уязвими общности.

Увеличаването на обхвата в предучилищното образование и повишаването на неговото качество са приоритетна политика за Министерството на образованието и науката във връзка с огромната важност на предучилищното образование за просперитета на личността и обществото. В тази връзка през учебната 2017/2018 и учебната 2018/2019 година в детски градини и училища с подготвителни групи беше изпълнявана Националната програма „Развитие на системата на предучилищното

---

¹ 3 новообхванатите не се включват децата, които в годината си на раждане са записани за първи път в ПГ- 5, ПГ- 6 или в I клас преди началото на учебната година.

образование”. Основната дейност по програмата е свързана с провеждането на допълнителни занимания по български език за децата, които са с различен майчин език. Съвен към създаването на условия за оптимално физическо и личностно развитие на децата програмата е насочена и към насърчаване на активното участие на родителите в процеса на предучилищното образование.

В подкрепа на тази политика Министерството на образованието и науката изпълнява и проект „Активно приобщаване в системата на предучилищното образование“ по Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014 - 2020 (ОП НОИР), чрез който се прилага комплекс от мерки за разширяване на достъпа до предучилищно образование, като се надгражда дейността по Механизма. Една от основните дейности по проекта е провеждането на обучения по български език за децата, които се нуждаят от такива. За първи път посочените обучения се осъществяват с 3- и 4-годишните деца. С дейността се цели усвояване на българския език, тя е ефективно средство за социално приобщаване, превенция на трудностите в образователния процес и на отпадането от училище. Осъществяват се и мерки за информиране на родителите на деца от предучилищна възраст за ползите от предучилищното образование, както и мерки за мотивация на родителите за активно сътрудничество между семейството и детската градина.

В сътрудничество със заинтересованите страни и при водещата роля на Министерството на образованието и науката са предприети действия за осъществяване на законодателна промяна с цел регламентиране на задължително предучилищно образование на децата на 4-годишна възраст. Осъществяването на мярката се подкрепя и от инвестирането в инфраструктура за подобряване на образователната среда в предучилищното образование. Очакваните въздействия от прилагането на мярката се съзвзват със създаването на условия за изграждане на познавателни и социално-емоционални умения още в ранна детска възраст, за повишаване на образователните резултати в училище и за успешна професионална и личностна реализация.

За подкрепа на всички деца, които имат затруднения с усвояване на учебното съдържание по различни предмети, МОН реализира проект „Подкрепа за успех“ по ОП НОИР. Основните дейности са: допълнително обучение по български език на ученици, за които българският език не е майчин; допълнително обучение по учебни предмети за превенция на обучителни затруднения и/или за преодоляване на системни пропуски при усвояването на учебното съдържание; допълнителни обучения във втори гимназиален етап за преодоляване на пропуски при усвояването на учебното съдържание и/или за

актуализация на компетентностите с цел успешно полагане на държавния зрелостен изпит по български език и литература, както и държавни зрелостни изпити по други предмети от общообразователната подготовка.

Министерството на образованието и науката осъществява подкрепа и на неграмотни или слабограмотни лица над 16 години да продължат своето образование и да получат повече възможности на пазара на труда. Чрез изпълнението на проект „Нов шанс за успех” по ОП НОИР до момента общо 7031 души са завършили курсовете за ограмотяване на възрастни (начален етап на основно образование), а 1167 лица успешно са завършили курсове за придобиване на компетентности от прогимназиалния етап на основното образование.

За осъществяване на равен достъп до качествено образование и приобщаване на всяко дете и ученик се осъществяват и политиките, насочени към училищната мрежа и мрежата от детски градини.

Осигуряването на равен достъп до училищно образование на децата в задължителна училищна възраст е гарантирано в ЗПУО и чрез функционирането на следящите и защитени детски градини и училища, както и чрез обединените училища – от I до X клас. Значимостта им се обуславя и в контекста на националната политика за преодоляване на неблагоприятните демографски тенденции в България, които водят до намаляване на населението в някои райони и до закриването на училища в тях.

Средства от държавния бюджет за безплатен транспорт се осигуряват за децата в задължителна предучилищна възраст и за учениците от I – XII клас включително, които пътуват от населени места, в които няма детска градина или училище, осъществяващи обучение в съответната група или в съответния клас, до детска градина или училище в най-близкото населено място на територията на общината или на съседна община, в съответствие с чл. 283, ал. 2 от ЗПУО.

В изпълнение на политиката за равен достъп до качествено образование са приети и се прилагат Наредба № 8/2016 г. за информацията и документите за системата на предучилищното и училищното образование и Наредба № 10/2017 г. за познавателните книжки, учебниците и учебните помагала. Извършени са необходимите дейности за осигуряване на системата на предучилищното и училищното образование с одобрени познавателни книжки, учебници и учебни комплекти. В съответствие с разпоредбите на Постановление № 79 от 13.04.2016 година за безвъзмездно ползване на познавателни книжки, учебници и учебни комплекти за децата и учениците в държавните, общинските

и частните детски градини и училища са осигурени такива за всяка учебна година (2016/2017, 2017/2018, 2018/2019 и 2019/2020).

Една от ключовите политики в прилагането на горепосочения принцип е свързана с предоставянето на обща и на допълнителна подкрепа за личностно развитие на всяко дете и ученик. В изпълнение на ЗПУО с Постановление на Министерския съвет № 232 от 2017 г. е приета Наредбата за приобщаващото образование, с която се определя държавният образователен стандарт за приобщаващото образование по чл. 22, ал. 2, т. 7 от ЗПУО. Наредбата регламентира дейностите за обща и допълнителна подкрепа съобразно индивидуалните потребности на всяко дете и ученик и предоставянето им от учители и други педагогически специалисти (психолози, педагогически съветници, логопеди), както и от други специалисти (социални работници, кинезитерапевти и др.).

В изпълнение на политиката е осигурена подкрепа за личностно развитие на децата и учениците със специални образователни потребности от специалисти, назначени в самите детски градини и училища, или от специалисти на регионалните центрове за подкрепа на процеса на приобщаващо образование.

Част от дейностите по приобщаващо образование са насочени към реформиране и модернизиране на специалните училища за деца със сензорни увреждания и на централите за специална образователна подкрепа за реализиране на новите им функции по предоставяне на допълнителна подкрепа за личностно развитие на деца и ученици със специални образователни потребности. Проведени са обучения на директори и педагогически специалисти от специалните училища и централите за специална образователна подкрепа и множество работни срещи.

С Националната програма „Осигуряване на съвременна образователна среда” по модул „Осигуряване на съвременна специализирана среда в централите за специална образователна подкрепа чрез модернизиране на материалната база за предоставяне на подкрепа за личностно развитие на децата и учениците“ през 2019 г. е предоставена възможност на централите да оборудват специализирани кабинети за обучение, терапия и рехабилитация на децата и учениците със специални образователни потребности. Така са създадени условия за осигуряване на съвременна специализирана среда чрез модернизиране на материалната база за предоставяне на подкрепа за личностно развитие на децата и учениците. По модула са финансирани 38 проектни предложения.

В изпълнение на Национална програма „Осигуряване на съвременна образователна среда“, модул „Осигуряване на ученически шкафчета“ и на ПМС № 200 от 18.09.2018 г. са осигурени средства за закупуване на шкафчета за всички ученици от

I до VII клас в общинските и държавните училища. Това е една от мерките, които МОН предприе за олекотяване на ученическите раници. Целта е учениците да съхраняват в шкафчетата учебници, учебни комплекти, помагала и други материали, необходими им за образователния процес, както и екипи за физическо възпитание и лични вещи.

С измененията и допълненията в ЗПУО се разшириха възможностите за професионално обучение на учениците със специални образователни потребности и на учениците в училищата в местата за лишаване от свобода.

През 2019 г. в съответствие със ЗПУО и с подзаконовите нормативни актове е изменен и допълнен Правилникът за устройството и дейността на възпитателните училища-интернати и социално-педагогическите интернати (ВУИ и СПИ). Въведен е алтернативен модел за работа с ученици от възпитателните училища-интернати и социално-педагогическия интернат и за реформиране на организацията и функционирането на ВУИ и СПИ. Предвид неосъществената към момента реформа в областта на правосъдието за детето, в рамките на проект „Подкрепа за равен достъп и личностно развитие“ по ОП НОИР в МОН беше създаден Национален консултативен съвет за сътрудничество по въпросите, свързани с реформирането на организацията и функционирането на ВУИ и СПИ. Създадените по проекта документи – методика за оценка на потребностите на учениците с девиантно поведение, методически указания за прилагането ѝ, рамка на индивидуален план за подкрепа на ученик в конфликт със закона, са предоставени на ВУИ и СПИ и са публикувани на сайта на проекта.

През 2019 г. в МОН са предприети действия за изготвяне проект на Закон за българския жестов език с цел осигуряване на равен достъп до образование и до всички сфери на обществения живот на децата и лицата с различна по степен глухота.

Извършени са всички необходими дейности за обезпечаване на информацията и документите в системата на предучилищното и училищното образование: създаване/актуализиране и утвърждаване на образците на задължителните документи за края и за началото на всяка учебна година и осигуряване на образователните институции със задължителна документация; актуализиране и осигуряване на документи за признаване на училищно обучение, образование и професионална квалификация по документи, издадени от чужди държави; преглед на съдържанието и структуриране на информацията в Националната електронна информационна система за предучилищно и училищно образование (НЕИСПУО).

Политиките за равен достъп до образование са свързани с прилагането на принципа за равнопоставеност и недопускане на дискриминация при провеждане на

предиучилищното и училищното образование (чл. 3, ал. 2, т. 4). Те се основават на правата на учениците да усвояват знания за различни измерения на културните идентичности и за основните характеристики на интеркултурните взаимодействия, формиращи позитивно отношение към многообразието във всички области на човешкия живот. Тези принципи са заложиени в ЗПУО и са доразвити в Наредба № 13 от 21.09.2016 г. за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование, издадена от министъра на образованието и науката. Училищното образование по гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование се осъществява в процеса на придобиването на всички видове училищна подготовка чрез изучаване на отделни учебни предмети или интегрирано в рамките на общообразователни предмети чрез усъвършенстване на придобити компетентности в избираемите учебни часове. Осъществяват се мерки за приобщаване на деца и ученици от уязвими общности.

Политиките се обогатяват чрез изпълнение на национална програма за десегрегация за 2019 г., по която се съфинансират общински проекти за подобряване на условията за достъп до качествено образование на деца и ученици - транспортни разходи, работа с родители и други дейности, предложени от общините. Финансира се и осигуряването на учебни пособия и материали и включването на образователни медиатори.

По проект „Подкрепа за успех“ по ОП НОИР се осъществява и дейност, чиято цел е преодоляване на пропуски при усвояването на учебното съдържание и актуализация на компетентностите с цел успешно полагане на държавни зрелостни изпити (ДЗИ) по български език и литература, както и на ДЗИ по други предмети от общообразователната подготовка. Провежда се и работа с родителите чрез включване на образователни медиатори, социални работници и други заинтересовани лица в образователния процес и насърчаване на сътрудничеството с педагогическите специалисти за намаляване на риска от преждевременно напускане на образователната система от учениците.

Прилагат се политики за образователно приобщаване на децата и учениците, търсещи или получили международна закрила.

Разработени са учебни програми по майчин за I - VII клас или от първа до седма година на обучение.

Разработени са и учебни програми по чужди езици, различни от посочените в държавните образователни стандарти (ДОС) за общообразователна и за профилирана подготовка.

В контекста на политиките за равен достъп до качествено образование и приобщаване на всяко дете и ученик се прилага принципът за съхраняване на културното многообразие и приобщаване чрез българския език (чл. 3, ал. 2, т. 7). В тази връзка се очертават следните по-значими мерки: В ДОС за общообразователна подготовка и в учебните програми (по български език и литература, по човекът и обществото, по история и цивилизации, по гражданско образование) е заложено:

- свързване на тематиката на изучаваните произведения с различни култури, бит, обичаи и традиции;
- откриване на белези на културната различност в изучаваните литературни произведения и илюстриране на културния диалог между различни общности с примери от литературни и фолклорни произведения;
- познаване на основни празници от фолклорния/традиционния календар, откриване на нравствени послания на битови празници и обичаи на различни етнически групи и разбиране на значението на празниците за съхранение на народните добродетели и за изразяване на уважение и толерантност към другия;
- съпоставяне на изучавани приказки на различни народи, обясняване на сходства и различия помежду им и оценяване на значението им за културното многообразие;
- съпоставяне и различаване на историческите, митическите и фолклорните разкази и образи на света, създадени от различни общности;
- участие в публични изказвания по житейски, по морален и по граждански проблем, свързан с културното многообразие, като основа за развиване на интереса към межкултурното общуване и към чуждите езици;
- познаване на религии и техните основни елементи, на влияния между различни култури и определяне на принадлежност към общност въз основа на езика и религията;
- откриване на синхронност или асинхронност в културното развитие на различните общества и откриване на взаимни влияния;
- оценяване на значението на националните и европейските приноси в световното културно наследство;
- познаване на идентичности и различия в обществото, на алтернативни политически модели за интеркултурно взаимодействие.

Разработена и приета е Наредба № 6 от 11 август 2016 г. за усвояването на българския книжовен език.

С цел ефективно образователно приобщаване на деца и ученици от уязвими групи

в Наредбата за приобщаващото образование е регламентиран задължителният характер на модулите за обучение по български език в групите за предучилищна подготовка за 5- и 6-годишни деца, подлежащи на задължително предучилищно образование, за които българският език не е майчин. Регламентирано е също задължително допълнително обучение по учебния предмет български език и литература и по други учебни предмети за ученици, за които българският език не е майчин, което може да се провежда и през ваканциите. Следва да се осъществява и допълнително обучение по учебни предмети за ученици, които имат пропуски или срещат затруднения при усвояването на учебното съдържание, а също и за ученици, за които е препоръчана такава подкрепа. С изменението и допълнението на Наредбата за приобщаващото образование от 2018 г. се цели осигуряване на оптимално развитие на учениците, като се отчита динамиката в развитието на способностите за изучаване на отделните учебни предмети и на тази основа се поставят допълнителни цели на обучение и развитие, свързани с преодоляване на пропуски в знанията или с компенсиране на недостига от учебно време за усвояване на необходимите компетентности.

Разработени са учебни програми по български език като чужд за възрастни, търсеци или получили международна закрила, както и учебни програми по български език като чужд за търсеци или получили международна закрила и за мигранти в задължителна училищна възраст. Разработени са и адаптирани програми за обучение на възрастни.

Чл. 3, ал. 2, т. 5

Запазване и развитие на българската образователна традиция

Реформите, които протичат в българското образование, изискват баланс между динамиката и тенденциите в развитието на обществото, от една страна, и необходимостта от съхраняването и обогатяването на традициите в българското предучилищно и училищно образование – от друга. В тази връзка прилагането на принципа за запазване и развитие на българската образователна традиция се откроява най-ярко в следните политики:

Разработени и приети са ДОС за учебния план и ДОС и учебни програми за общообразователна и профилирана подготовка, чрез които се осигуряват условия за запазване и развиване на българската образователна традиция (Наредба № 4 от 30.11.2015 г., Наредба № 5 от 30.11.2015 г., Наредба № 7 от 11.08.2016 г.), заповеди за утвърждаване на учебни програми за общообразователни учебни предмети и заповеди за

утвърждаване на учебни програми за профилиращи предмети).

Съществен акцент е поставен по отношение на възпитателната работа като неизменна част от цялостния образователен процес. Това отразява както утвърдената българска образователна традиция, така и визията за ключовите компетентности в нейните три основни измерения: знания, умения и отношения. В основата на формирането на отношенията и на ценностите е именно възпитателната работа.

С цел фокусиране на образователния процес върху патриотичното възпитание, върху повишаване на уменията в областта на предприемачеството, информационните технологии и активната гражданска позиция са утвърдени нови учебни програми.

Утвърдена е и се прилага Стратегия за възпитателната работа в образователните институции. Това е първият стратегически документ, който структурира политиките и мерките, свързани с възпитателната работа. Стратегическа цел на възпитателната работа в образователните институции е формирането на личностни качества, ценности, нагласи и мотиви, които да подпомогнат пълноценното развитие на детето и ученика като личност и като член на обществото.

Прилагането на принципа за запазване и развитие на българската образователна традиция е пряко свързано с успеха на политиките, насочени към *съхраняване и утвърждаване на българската национална идентичност* (чл. 5, ал. 1, т. 2 от ЗПУО). В изпълнение на образователната политика спрямо българите, живеещи извън Република България, се осигуряват условия за пълноценното им интегриране в българската образователна система.

Разработени са и са утвърдени учебни програми и са одобрени учебни помагала за подпомагане на обучението, организирано в чужбина.

Подобрени са условията за осъществяване на ефективни образователни дейности, съдействащи за укрепване на българската духовност, за съхраняване на националното самосъзнание, бит и култура. В тази връзка ежегодно са командирани преподаватели по български език и литература, история на България, начални учители, за училищата с преподаване на български език в чужбина. На основание чл. 2 и чл. 7 на ПМС № 103/1993 година ежегодно се осигурява учебна и учебно-помощна литература, необходима за обучението с преподаване на български език в зависимост от заявките на посолствата на Р България в съответните страни. Освен това са осъществени дейности по отношение на организиране, координиране и контрол на дейността на българските държавни училища в чужбина – Българско средно училище „Д-р Петър Берон“ – Прага, Чехия и БСУ „Христо Ботев“ – Братислава, Словакия.

Прилагат се мерки за подпомагане на българските неделни училища в чужбина. През 2019 г. по Постановление № 90 от 29.05.2018 г. на Министерския съвет за българските неделни училища в чужбина и по Национална програма „Роден език и култура зад граница“ са подпомогнати общо 364 неделни училища. В сравнение с 2018 година броят на подпомогнатите училища е увеличен с 2.

Осигурени са условия за популяризиране на българския език и културно-историческото ни наследство по света. Една от приоритетните задачи е популяризирането и разширяването на влиянието на българистиката по света чрез насърчаване изучаването на български език, литература и култура в чуждестранни висши училища. Ежегодно Министерството на образованието и науката осигурява финансиране за командироването на преподаватели по български език и литература в чуждестранни висши училища. Към момента географското разпределение на преподавателите по български език и литература в чуждестранните висши училища е на два континента – Европа и Азия, в общо 25 държави.

В изпълнение на политиката за насърчаване на изучаването на български език на университетско ниво в чужбина бе прието и ПМС № 44 от 14.03.2019 г. за осигуряване на преподаватели по български език и литература в чуждестранни висши училища. Целта е да се популяризира и разшири влиянието на българистиката по света чрез насърчаване изучаването на българския език на университетско ниво, както и да се обединят действията и отговорностите на всички държавни институции в тази посока – Министерството на образованието и науката, висшите училища и Министерството на външните работи, чрез дипломатическите представителства зад граница.

Друг инструмент за популяризиране на българския език са летните езикови семинари по български език, литература и култура за чуждестранни българисти. Семинарите са финансирани от МОН. Всяка година в тях участват над 150 чужденци, изучаващи български език – студенти, преподаватели, преводачи от Европа, Азия и Америка.

Създадени са условия за успешно продължаване на образованието и обучението в училища в Република България на български граждани - ученици, обучавани в чужбина, при завръщането им в родината. В резултат на сключеното през 2017 г. Споразумение за сътрудничество и взаимодействие между МОН и Департамента за езиково обучение на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ е осигурена възможност за полагане на тестове от учениците в българските неделни училища, финансово подпомогани от МОН, за диагностициране на нивото на владене на български език като втори/трети език

съгласно утвърдените учебни програми по български език. Осигурени са условия и за сертифициране по Общата европейска езикова рамка на знанията и уменията по български език на учениците от българските неделни училища в чужбина след полагане на тестовете.

ЗПУО създава нормативни условия политиките, насочени към съхраняване и развиване на традиционните български национални ценности и образователни традиции, да се прилагат в единство и синхрон с политики, свързани с развиване на умения, ценности и нагласи относно глобалните процеси, устойчивото развитие и членството в Европейския съюз.

В Наредба № 13 от 21.09.2016 г. за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование темите за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование са определени като взаимозависими и свързани в интердисциплинарен комплекс, насочен към придобиване на социални, граждански и интеркултурни компетентности и на компетентности, свързани със здравето и поддържането на устойчива околна среда. В този контекст се осъществяват значими политики.

В Закона за предучилищното и училищното образование е регламентирано, че общообразователната подготовка в училище обхваща девет ключови компетентности (чл. 77, ал. 1). Наред с определените в Европейската референтна рамка осем ключови компетентности е включена още една, която отразява българските образователни приоритети – умения за подкрепа на устойчивото развитие и за здравословен начин на живот и спорт. В тази връзка се прилагат мерки за *придобиване на компетентности за прилагане на принципите за устойчиво развитие*“ (чл. 5, ал. 1, т. 4). В учебната програма по гражданско образование се предвижда учениците да усвояват компетентности да оценяват икономическите процеси в България, ЕС и през призмата на устойчивото развитие. Идеята за устойчивото развитие е интегрирана в учебното съдържание по почти всички учебни предмети в целия курс на обучение съобразно възрастта на учениците.

За познаване на националните, европейските и световните културни ценности и традиции (чл. 5, ал. 1, т. 10) при обучението по гражданско образование учениците анализират европейската култура и ценности и дават примери за взаимопроникване и културни влияния, познават европейските традиции и ценности и определят мястото на България в световната култура.

С цел придобиване на компетентности за разбиране на глобални процеси,

тенденции и техните взаимовръзки (чл. 5, ал. 1, т. 11) в учебната програма по гражданско образование за XII клас е включен раздел „България и глобалните проблеми“. В резултат на образователния процес учениците придобиват компетентности да разбират и оценяват глобални проблеми на съвременността като тероризъм, ксенофобия, етническо напрежение, радикализация, войната и мира; да осмислят регионалното проявление на глобалните процеси и влиянието им върху своя живот, както и глобалния характер на различни екологични и демографски проблеми; да използват възможностите на глобалното образование за осмисляне на социални проблеми на регионално, национално и глобално ниво.

Програмата по гражданско образование е насочена към това учениците да осъзнават своята европейска идентичност и правата и отговорностите на европейското гражданство, което съдейства за *придобиване на компетентности за разбиране и прилагане на принципите, правилата, отговорностите и правата, които произтичат от членството в Европейския съюз*“ (чл. 5, ал. 1, т. 12).

Чл. 3, ал. 2, т. 6

Хуманизъм и толерантност

Възпитанието в хуманизъм и толерантност е насочено към приемственост при предаване на традиционните ценности от едно поколение на друго и към развитие на индивидуалността на всяко дете и ученик, при отчитане на специфичните икономически, политически, демографски, културни и исторически условия. Толерантността формира търпимост и зачитане на различията от социално, културно, религиозно и друго естество, а хуманизмът възпитава в човечност и установяване на добри междуличностни, нравствени и морални отношения между хората. Като граждани на 21-ви век младите хора имат повече възможности, но и повече предизвикателства, а образованието, озластявайки ги с технологиите, трябва да формира у тях и хуманистични ценности и толерантност, свързани с взаимно уважение, взаимодействие между деца и ученици с различен етнически произход и многообразие в образователната среда.

Принципите за хуманизъм и толерантност са заложили във всички учебни програми по общообразователна подготовка. Понятията са включени на ниво знания, умения и нагласи. Целта е чрез обучението по всички учебни предмети да се формира у децата и учениците правилно отношение към тези основополагащи хуманистични идеи.

Въвеждането и развитието на приобщаващо образование в българските детски градини и училища също е подчинено на принципа за хуманизъм и толерантност.

Приобщаващото образование е насочено към осигуряване на възможности за физическо, социално и личностно развитие на децата и учениците чрез обща и допълнителна подкрепа; отчитане на образователните потребности на всички деца и ученици, включително на децата и учениците със специални образователни потребности; стимулиране на деца и ученици с изявени дарби; превенция на насилието; подпомагане на взаимодействието между образователната, семейната, институционалната и социалната среда. Приобщаващото образование е насочено и към социализиране и включване в образователния процес на деца и ученици, чийто майчин език е различен от българския, при съхраняване и развиване на културната им идентичност; създаване на условия за образование на деца и ученици от семейства на мигранти и на търсещи или получили международна закрила; реализиране на новите функции на специалните училища и центровете за специална образователна подкрепа за предоставяне на допълнителна подкрепа за личностно развитие на деца и ученици със специални образователни потребности.

С оглед създаване на подкрепяща и сигурна среда в най-добрия интерес на детето и ученика се увеличава броят на училищните психолози и педагогическите съветници в училищата, като се осигуряват и необходимите финансови средства. През 2017 г. в средствата за издръжка на дейностите по възпитание и обучение на децата и учениците са включени 7 000 000 лв. за осигуряване на възможност за назначаване на училищни психолози и педагогически съветници в училища с до 400 ученици. За 2018 г. е осигурена финансова възможност за назначаване на психолози и педагогически съветници в училища с до 350 ученици. За последните две години броят на училищните психолози е увеличен двойно, като в момента те са около 1800.

Периодично се извършват обучения на училищни психолози, педагогически съветници, логопеди и други педагогически специалисти за превенция на агресията, за превенция на употребата и злоупотребата с психоактивни вещества, за превенция на трафика на хора. Акцент се поставя върху работата с родителите, включително за повишаване на мотивацията на децата им за учене.

Прилагането на принципа за хуманизъм и толерантност и възпитанието на децата и учениците към уважение на личността, към зачитане правото на собствено мнение изключват проявите на агресия и насилие. МОН отделя съществено внимание на дейностите по предотвратяване на агресията и насилието в училище. В отговор на появили се прояви на насилие и тормоз Министерството на образованието и науката е предприело редица мерки и действия с цел превенция и интервенция на насилието и

търмоза, които да подпомогнат институциите в предучилищното и училищното образование в техните усилия за създаване на сигурна образователна среда.

В институциите в системата на предучилищното и училищното образование е въведен Механизъм за противодействие на училищния тормоз и Алгоритъм към него, утвърдени от министъра на образованието и науката. Ежегодно се извършва обобщаване и анализ на тенденциите за проявление на агресия и насилие в образователните институции и на инцидентите, свързани с тях, на техния брой и на видовете агресия, като се анализират причините и се търсят адекватни мерки за преодоляването им. През учебната 2018/2019 година се отчита намаляване на физическата агресия, на тормоза и на насилието над деца, задържане нивото на проявите, свързани с кибертормоз, и известно увеличение на вербалната агресия.

Към МОН работи Национална мобилна група за психологическа подкрепа, която има за цел да реагира в случаи на агресия в училище и кризисни ситуации, както и да осъществява превантивна подкрепа за решаване на конфликти. За периода 2019 - 2021 година дейността на Националната мобилна група за психологическа подкрепа е актуализирана с цел превенция и кризисна интервенция в случаи на насилие. В нея са включени 20 училищни психолози. Мобилната група се координира от шест регионални управления на образованието, които са определени за центрове във връзка с дейността на психолозите, включени в мобилната група, и от координатор. Мобилната група от психолози работи на територията на цялата страна.

Ключов момент при превенция и справяне с агресията и насилието в образователните институции е привличането на родителите като партньор и подобряването на взаимодействието със семействата. В тази връзка съвместно с родителските организации се предприемат дейности по разработване на цялостна политика за работа с родителите във всяка детска градина и всяко училище.

Министерството на образованието и науката си партнира успешно и с други институции и неправителствени организации в дейностите по превенция на агресията в образователните институции. Много успешно в това отношение е партньорството с Министерството на вътрешните работи при изпълнението на националните програми „Работа на полицията в училище“ и „Детско полицейско управление“.

Принципът за хуманизъм и толерантност е залегнал и в Стратегията за възпитателната работа в образователните институции. В основата на възпитателната работа са поставени формирането и развитието на ценности.

Принципът се реализира и чрез осъществяването от МОН дейности, свързани с приемане и приобщаване на деца и ученици, търсещи или получили международна закрила, и на мигранти в системата на предучилищното и училищното образование. МОН координира дейности, свързани с обучението на деца, търсещи или получили международна закрила, и мигранти в задължителна предучилищна и училищна възраст по български език като чужд съгласно Наредба № 6 за усвояването на българския книжовен език; координира дейности, свързани със специализирана подготовка на педагогически специалисти за обучение по български език като чужд език, както и за работа в мултикултурна среда в начален етап на учениците в задължителна училищна възраст. Системно се организират и провеждат обучения на експерти от регионалните управления на образованието, директори и педагогически специалисти за работа с деца и ученици, търсещи или получили международна закрила, и мигранти.

Възпитаването на поведенчески модел за хуманизъм и толерантност, основан на взаимодействие между децата и учениците от различен етнически произход за угвърждаване на межкултурните ценности и многообразието в образователната среда, е насочено и към изпълнението на целите на предучилищното и училищното образование.

Прилагането на принципа за хуманизъм и толерантност е основополагащ за *придобиване на компетентности за разбиране и прилагане на принципите на демокрацията и правовата държава, на човешките права и свободи, на активното и отговорното гражданско участие* (чл. 5, ал. 1, т. 7). Цялата програма по гражданско образование е съсредоточена върху разбирането и прилагането на тези принципи на съвременната демократична държава. В учебната програма по философия за X клас е включено уменията учениците да се ориентират във възможностите на гражданското общество за влияние върху политическия ред.

Прилагането на принципа за хуманизъм и толерантност съдейства и за *формирането на толерантност и уважение към етническата, националната, културната, езиковата и религиозната идентичност на всеки гражданин* (чл. 5, ал. 1, т. 8) – една от целите, към която са насочени всички учебни програми по общообразователната подготовка. Понятията, свързани с нея, са включени на ниво знания, умения и нагласи в учебните програми по български език и литература, обществени науки и гражданско образование и религия. В учебните програми по изобразително изкуство чрез усвояване на учебно съдържание по област на компетентност „Визуална култура и електронни медии“ в прогимназиалния етап и

„Зизуална култура и меди“ в първи гимназиален етап чрез използването на информационни технологии на учениците се дава възможност за по-цялостно и успешно усвояване на учебното съдържание: проучване, систематизиране и представяне на информация, свързана с изкуството. Използвайки подходящи компютърни програми, учениците могат да създават и обработват художествени изображения, да осъществяват комуникация чрез интернет, да се ориентират в информационни страници за изкуство, да участват в инициативи и дейности, свързани с изкуството, включително по теми, свързани със съхранение на културното многообразие, толерантност и уважение към етническата, религиозната и националната идентичност.

В учебната програма по философия за X клас е предвидено учениците да проявяват нагласа за социална солидарност и толерантност към различието. В учебната програма по гражданско образование за XI клас е включен раздел „Идентичности и различия в обществото“. В този раздел учениците разбират, оценяват и обясняват ролята на езика, религията, етническата принадлежност и традициите за социална обвързаност и различия в обществото; познават европейските традиции и ценности и определят мястото на България в световната култура; изследват източниците на идентичност на основните малцинствени групи в страната или в конкретно населено място; осъзнават своята европейска идентичност и правата и отговорностите на европейското гражданство.

Значимостта на прилагането на принципа за хуманизъм и толерантност се обуславя и в контекста на *формирането на толерантност и уважение към правата на децата, учениците и хората с увреждания* (чл. 5, ал. 1, т. 9). Приоритетно се осъществяват мерки и дейности, заложи в ЗПУО, Наредбата за приобщаващото образование и стратегическите документи в областта на приобщаващото образование и образователната интеграция, насочени към формиране на толерантност и уважение, както и към преодоляване на негативните обществени нагласи към уврежданията и приобщаващото образование. Чрез регионалните управления на образованието (РУО) и регионалните центрове за подкрепа на процеса на приобщаващото образование (РЦПППО) МОН ежегодно провежда информационни кампании, насочени към промяна на нагласите и разясняване на философията на приобщаващото образование.

В тази посока е и приетата Наредба № 13 от 21.09.2016 г. за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование. В учебната програма по гражданско образование за XI клас е включен раздел „Граждани, права и отговорности“. Учениците трябва не само да познават различните национални и международни

документи за правата на човека, но и да разпознават случаи на дискриминация по полов, религиозен, етнически и расов признак, а също и на хора с увреждания; да осъзнават и оценяват значението на борбата с дискриминацията.

Цялостната политиката на Министерството на образованието и науката е насочена към създаване на условия за осъзнаване, приемане и подкрепа на индивидуалността на всяко дете или ученик чрез премахване на пречките пред ученето и научаването и към създаване на възможности за развитие и участие на децата и учениците във всички аспекти на живота в общността.

Чл. 3, ал. 2, т. 8

Иновативност и ефективност в педагогическите практики и в организацията на образователния процес въз основа на научна обоснованост и прогнозиране на резултатите от иновациите

Въвеждането и споделянето на иновации в образованието предоставят възможност за изграждане на модерни училища, в които учениците могат да подобряват образователните си резултати, мотивацията си за учене, участието си в училищния живот. Иновациите в образованието подпомагат учениците да развият креативно мислене, различни компетентности и емоционална интелигентност чрез иновативни образователни процеси, методи на преподаване, училищно лидерство, нови учебни стратегии. Целта е чрез разнообразни инструменти със силна практическа ориентация да се стимулира творчеството в образователния процес, като се приемат работещите решения, идващи от професионалисти в системата. Това дава възможност успешните практики да бъдат мултиплицирани и спомага за въвеждането на компетентностния подход в образованието, което гарантира повишаването на неговата ефективност. За иновации в образованието се считат не само методи, подходи и решения, прилагани за първи път, но и всички методи, подходи и решения, които дават по-високи резултати – както образователни, така и водещи до развитие на личността и изграждане на ключови умения, компетентности и нагласи.

Законът за предучилищно и училищно образование и подзаконовите актове създават условия и подкрепа за творчески работещите училища и учители да реализират иновативни дейности и чрез утвърждаване на училища със статут „иновативно училище“. В тази връзка с Решение на Министерския съвет за учебната 2017/2018 година е приет Списък със 184 иновативни училища, за учебната 2018/2019 година списъкът включва 290 училища, а за учебната 2019/2020 година - 395 училища.

На основание чл. 38, ал. 6 от ЗПУО и във връзка с чл. 71, ал. 1 от Наредба № 9 от 2016 г. на МОН за институциите в системата на предучилищното и училищното образование училищата представят до 31 януари в МОН училищни проекти за иновации, приети от педагогическите съвети и одобрени от родителите на учениците, включени в проекта. Описаните иновативни процеси в училищните проекти за иновации са с продължителност до 4 години и обхващат всички или част от участниците в образователния процес в училището, като за всяка учебна година са описани конкретно етапите на напредъка и резултатите. Ежегодно със заповед на министъра на образованието и науката се определя Комисия за иновативните училища, която оценява проектите и извършва мониторинга и подкрепата за тяхното изпълнение.

Иновативните училища постигат подобряване на качеството на образованието чрез въведените иновативни елементи по отношение на организацията и съдържанието на обучението, чрез приложените нови методи на преподаване; разработените по нов начин учебно съдържание, учебни програми и учебни планове или организирани по нов начин управление, обучение и образователна среда.

Една от възможностите за въвеждане и използване на иновативност в педагогическите практики са мотивирането и подкрепата, които МОН оказва на учителите за създаване на иновативни уроци (в т.ч. и видеоуроци) по отделни учебни предмети и класове, за предлагане на практически решения за по-интересно и по-успешно усвояване на учебния материал от учениците. Целта е да се подпомага ежедневната работа на педагогическите специалисти и да се повиши ефективността на образователния процес.

Друга възможност за прилагане на принципа за иновативност и ефективност в педагогическите практики е споделянето на добри практики по време на срещи, конференции, електронни платформи и други форуми. Тези инициативи насърчават учителите да обменят помежду си идеи и опит, да дават конкретни съвети за работа на колегите си и по този начин допринасят за повишаване на авторитета и самочувствието на българския учител. В тази връзка през м. декември 2018 г. е проведен Национален иновационен форум с над 600 участници, на който е представен национален доклад за състоянието на иновативните училища по видове иновации, по региони, по степени на образование и видове училища. В рамките на форума 36 иновативни училища, разделени в 3 секции, са споделили ценен опит от педагогическата си практика и иновативните методи в учебния процес.

Прилагането на принципа за иновативност и ефективност в педагогическите практики и в организацията на образователния процес се реализира и чрез дейности по Национална програма „Иновации в действие“. Програмата стимулира изграждането на въззки, обмен и мрежи между иновативните училища, както и с останалите училища в страната, които имат готовност да създават и прилагат иновации и да споделят добри практики. Изпълнението на програмата започна през учебната 2019/2020 година с участващи 529 училища и реализирани 748 мобилности. За въздействието на програмата е изготвен научно - изследователски анализ от ПУ „Паисий Хилендарски“.

Прилагането на принципа за иновативност и ефективност в организацията на образователния процес е свързано и с въвеждането на компетентностния подход в образованието. Той е ориентиран към резултатите от ученето, към креативност и иновации, към формирането на преносими „мекки“ умения, които позволяват гъвкава адаптация в различна социална и професионална среда със специален акцент върху придобиването на високо ниво на чуждоезикови и дигитални компетентности. Компетентностният подход в образованието позволява свързването на различни умения – уменията за предприемчивост, мислене, креативност с уменията за учене и дигиталните умения. Това осигурява ефективна подготовка на младите хора успешно да се справят с бъдещите предизвикателства по отношение на преквалифицирането и изучаването на нови професии в различни отрасли с оглед адаптиране към структурните промени в икономиката.

Прилагането на принципа за иновативност и ефективност в педагогическите практики и в организацията на образователния процес въз основа на научна обоснованост и прогнозиране на резултатите от иновациите е насочено към формиране на личностни качества у децата и учениците за развитие у тях на онези умения и компетентности, които са необходими за пълноценна личностна и професионална реализация на съвременния човек.

Чл. 3, ал. 2, т. 9

Прозрачност на управлението и предвидимост на развитието на предучилищното и училищното образование

Принципът за прозрачност на управлението и предвидимост на развитието на предучилищното и училищното образование е тясно свързан с формулирането и прилагането на образователните политики, залегнали в стратегическите документи и провеждани от МОН в периода 2017 - 2019 година.

Прозрачността на управлението се осъществява както на национално ниво, така и на ниво образователна институция.

Министерството на образованието и науката провежда информационна политика и осъществява връзки с обществеността, в т.ч. с целевите, заинтересованите и засегнатите групи по отношение на публичните политики за развитие на образованието.

В изпълнение на изискванията в ЗПУО на официалната интернет страница на МОН се публикуват редица документи, например:

- утвърденият за всяка учебна година от министъра на образованието и науката списък на познавателните книжки, учебниците и учебните комплекти, които може да се използват в системата на предучилищното и училищното образование;

- информационният регистър на одобрените програми за обучение за повишаване квалификацията на педагогическите специалисти;

- информация по видове стандарти, допълващи стандарти и нормативи по първостепенни разпоредители с бюджет за броя на децата и учениците, на паралелките и групите, както и на образователните институции към 1 януари на текущата година съгласно информационната система на Министерството и съответно броя на децата и учениците, на паралелките и групите и на институциите, за които са разчетени средствата за образование, получени от първостепенните разпоредители с бюджет съгласно Закона за държавния бюджет за съответната година. От своя страна първостепенните разпоредители с бюджет публикуват на интернет страницата си информация по институции и по компоненти за разпределението на средствата по формули.

Осигурена е публичност и прозрачност при информирание на обществеността за осъществяваните от МОН политики, програми, стратегии и дейности чрез публикуване на сборници с добри практики, ръководства и други материали, чрез всекидневно поддържане и актуализиране на електронната страница на МОН, публикуване на текуща информация в социални мрежи, издаване на вестник АЗ БУКИ.

- Организиран се информационни кампании за предварително представяне на подготвяни от МОН проекти на нормативни актове.

Провеждат се публични събития, информационни кампании и други форми на комуникация с целевите аудитории за представяне на държавната политика в областта на предучилищното и училищното образование. Осъществяват се участия на политическото ръководство и на експертния състав в различни предавания на електронните медии. Предоставя се информация по запитвания на медиите по актуални

въпроси относно политиките, осъществявани в предучилищното и училищното образование, и на искания от медиите по различни теми.

В съответствие с изискванията в ЗПУО на интернет страницата на детската градина, училището или центъра за подкрепа за личностно развитие се публикуват редица документи на съответната институция, например: етичен кодекс; стратегия за развитие; правилник за дейността и годишен план за дейността; училищен учебен план, форми на обучение и мерки за повишаване качеството на образованието; програма за превенция на ранното напускане на училище; програма за предоставяне на равни възможности и за приобщаване на децата и учениците от уязвими групи. Училищата и детските градини, прилагащи система на делегиран бюджет, публикуват на интернет страницата си утвърдения бюджет и отчета за изпълнението му.

Предвидимостта на развитието на предучилищното и училищното образование се гарантира чрез логическа обвързаност и последователност на политиките при прилагането на реформите. Това изисква системата на предучилищното и училищното образование да реагира гъвкаво, за да отговори на съвременните предизвикателства, като се предвидят бъдещите потребности от умения и компетенции, за да се осигури качество на работната сила в съответствие с потребностите на пазара на труда. В тази връзка за осигуряването на достъпно и качествено образование за всяко дете и ученик с цел неговата успешна личностна и професионална реализация се прилагат политики за равен достъп и осигуряване правото на образование и политики за усъвършенстване на образователния процес, така че той да бъде адекватен на съвременните предизвикателства, свързани с динамиката на икономическите и социалните промени, дигитализацията и технологичния прогрес.

Чл. 3, ал. 2, т. 10

Автономия за провеждане на образователни политики, самоуправление и децентрализация

С приемането на ЗПУО автономията, самоуправлението и децентрализацията се оставиха в основата на провежданите образователни политики. Институциите в предучилищното и училищното образование осъществяват своята дейност въз основа на принципа на автономията, изразяваща се в поставянето на акценти в дейността на детската градина и училището съобразно конкретни индивидуални и социални потребности, свързани с личностното формиране на децата и учениците. Спазвайки нормативната уредба, институциите имат възможност да определят свои политики за

развитието си; да уреждат устройството и дейността си в правилник; да избират организацията, методите и средствата на обучение за осигуряване на качествено образование; да определят свои символи и ритуали в съответствие с принципите на националната идентичност и култура, както и свое униформено облекло и други отличителни знаци; да участват в национални и международни програми и проекти, подпомагащи дейности в областта на образованието. Автономията включва и правото на училищата да определят профилите и професиите, самостоятелно да избират и съставят свои учебни планове, да разпределят учебната програма в зависимост от потребностите на учениците, да определят учебните предмети и да разработват учебните програми в случаите, предвидени в ЗПУО.

Приемането на ЗПУО създаде предпоставки за развитието на децентрализация и самоуправление в образованието. При изграждането на модела на административна децентрализация се акцентира върху възможността за включване на всички групи участници в образователния процес: органи на управление в образованието, директори, учители, служители, родители, представители на местни общности и неправителствени организации, както и на училищните настоятелства. Важен момент е и въвеждането на финансовата децентрализация с цел подобряване на управлението на публичните финанси чрез предоставяне на автономия на всяка от групите участници в образователния процес. Децентрализацията в двете ѝ форми (административна и финансова) дава възможност за вземане на самостоятелни решения, за пряк контрол върху образователния процес и върху разходването на публичните средства.

Прилаганата концепция за административна и финансова децентрализация на предучилищното и училищното образование бе разширена с предоставянето на допълнителни възможности за осъществяване на граждански контрол при управлението на детските градини и училищата чрез създаването на обществени съвети към тях. Общественият съвет се създава към всяка детска градина и всяко училище като орган за подпомагане на развитието и за граждански контрол на управлението им. ЗПУО делегира на обществения съвет в детската градина и училището функции по съгласуване и одобряване на основните административни и финансови документи. Повишава се ролята на обществения съвет за провеждане на възпитателната работа в образователната институция.

Израз на принципа за децентрализация с регламентираното от ЗПУО изискване за разработване на областна и общинска стратегия за подкрепа за личностно развитие на децата и учениците въз основа на анализ на потребностите от подкрепа във всяка община

на територията на областта. При разработването на областната стратегия областният управител осигурява участието на представители на всяка община на територията на областта и на всички регионални институции, работещи в областта на приобщаващото образование, както и на други заинтересовани органи, лица и организации, имащи отношение към развитието на подкрепата за личностно развитие в областта. Въз основа на областната стратегия се приема общинска стратегия за личностно развитие на децата и учениците.

Финансовата децентрализация в системата на предучилищното и училищното образование се реализира основно чрез прилаганата система на делегирани бюджети. Началото на финансовата децентрализация в образованието е поставено с въвеждането на делегираните бюджети през 2008 г. С приемането на Закона за предучилищното и училищното образование съществуващите принципи на автономия и децентрализация на институциите са запазени, като Законът ги доразвива и систематизира. Със ЗПУО принципът на финансова децентрализация при финансирането на институциите от системата на предучилищното и училищното образование със средства от държавния бюджет се утвърди не само на ниво първостепенни разпоредители с бюджет – министерство или община, но и при управлението на финансовите ресурси от директорите на институциите. Едновременно с това с приемането на ЗПУО се постигна необходимата устойчивост чрез трайното уреждане на финансовите взаимоотношения между държавата, първостепенните разпоредители с бюджет и институциите в системата, които до приемането на Закона се регламентираха ежегодно със Закона за държавния бюджет за съответната година.

За периода 01.01.2017 г. – 31.12.2019 г. бяха приети държавните образователни стандарти за финансирането на институциите в системата на предучилищното и училищното образование и за нормирането и заплащането на труда. Приети са и Наредба № 14 от 16.11.2016 г. за представителното облекло на лицата от институциите в системата на предучилищното и училищното образование и Наредба № 1 от 2017 г. за условията и реда за възстановяване на транспортните разходи или на разходите за наем на педагогическите специалисти в институциите в системата на предучилищното и училищното образование.

С измененията и допълненията на ЗПУО от началото на 2018 г. бе оптимизирано финансирането на институциите в системата на предучилищното и училищното образование, като се въведоха нови стандарти за финансиране – за институция, за група в детска градина и в общежитие, за паралелка, както и норматив за група в целодневна

организация на учебния ден. Като допълнителен критерий за определяне на размера на средствата от държавния бюджет по първостепенните разпоредители с бюджет (ПРБ), от 2018 г. бе въведен регионален коефициент, с който се умножават средствата по стандартите. Разшириха се възможностите на ПРБ за въвеждане на допълнителни критерии за справедливо разпределение на средствата от държавния бюджет между детските градини и училищата чрез допълнителните компоненти на формулите.

За създаването на повече възможности за по-пълно обхващане и намаляване на преждевременното отпадане от образователната система на децата и учениците се въведе допълнително финансиране на детските градини и училищата, работещи с деца и ученици от уязвими групи. Допълнителните средства от държавния бюджет за работа с деца и ученици от уязвими групи могат да бъдат използвани за възнаграждения на служители, включени в екипите за обхващане и задържане в образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст, за назначаване на социален работник, образователен медиатор или помощник на учителя, за заплащане на допълнителни учебни часове по български език в училищата и на допълнителни модули за деца, които не владеят български език в детските градини, както и за персонал, ангажиран с мерки за подпомагане на достъпа до образование и предотвратяване на риска от преждевременно отпадане от системата на предучилищното и училищното образование на децата и учениците от уязвими групи.

Съгласно промените в ЗПУО е дадено право на допълнително финансиране за издръжка на защитените детски градини и училища. Дадена е и възможност за допълнително финансиране на училищата за издръжка на паралелки за придобиване на квалификация по защитени специалности от професии и специалности от професии, по които е налице очакван недостиг от специалисти на пазара на труда.

С влизането в сила на ЗПУО за първи път се даде възможност частните детски градини и частните училища да кандидатстват за финансиране със средства от държавния бюджет за издръжка на дейностите по обучение и възпитание на децата от подготвителните групи и на учениците. През 2018 г. в системата на държавното финансиране са включени 6 частни детски градини и 9 частни училища, а през 2019 – 2 частни детски градини и 6 частни училища, с което общият им брой достига 23 частни образователни институции.

Министерството на образованието и науката анализира периодично прилаганите правила за финансова децентрализация по отношение на ролята им за постигане на

конкретни резултати и политики. В този смисъл подобряването на прилагания модел на финансова децентрализация е отворен процес.

В изпълнение на принципа за автономия, самоуправление и децентрализация МОН е предприело и действия, насочени към подкрепа и развитие на ученическото самоуправление. На електронната страница на МОН е публикуван Пътеводител за ученическото самоуправление. Приложение № 6 към Наредба № 13 за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование представя рамковите изисквания за създаването и функционирането на ученическите съвети, чиято цел е да обединят дейните, интелигентните и мотивираните ученици в общност за решаване на проблеми и организиране на инициативи в полза на училището и обществото.

Прилагането на принципа за прозрачност на управлението и предвидимост на развитието на предучилищното и училищното образование в светлината на новите технологии и новите дигитални методи за комуникация дава възможност за по-структуриран диалог между заинтересованите страни и по-активно гражданско участие в образователните дейности с цел подобряване качеството на образование и организацията на дейността в системата на предучилищното и училищното образование. Прилагането на другия принцип – за автономия при провеждането на образователни политики, за самоуправление и децентрализация, осигурява жизненост на демократичните процеси, започнали на местно и регионално ниво, осигурява ефективност и ефикасност в образователните дейности и в усвояването на публични ресурси за образование и дава допълнителна подкрепа за постигане целите на българското образование.

В периода от 1 август 2016 г. до 31 декември 2019 г. не са установени несъответствия при прилагането на принципите и изпълнението на целите на предучилищното и училищното образование.

УВАЖАЕМА ГОСПОЖО КАРАЯНЧЕВА,

Цялостната политика за предучилищно и училищно образование през изминалия период от приемането на ЗПУО до края на 2019 г. беше насочена към създаването на благоприятни условия за прилагането на принципите и изпълнението на целите на предучилищното и училищното образование. В съответствие със ЗПУО Министерството на образованието и науката формулира и прилага съвременни образователни политики и

насочва усилията на системата на предучилищното и училищното образование към възможностите и потребностите на децата и учениците; осигурява условия за приобщаващо образование и подкрепа за личностно развитие на всяко дете и ученик, за изява и разгръщане на творческите способности на децата и учениците, както и подкрепа на децата и учениците с изявени дарби за разгръщане на творческия им потенциал; стимулира развитието на предприемачески, творчески и иновативни компетентности сред децата и учениците; осигурява съвременно професионално образование и обучение в партньорство с бизнеса за адекватен отговор на потребностите на пазара на труда; създава условия за информиран избор на образование, обучение, професионално и кариерно развитие и учене през целия живот.

Основните предизвикателства пред предучилищното и училищното образование в следващия двугодишен период са насочени към дигитализация на образованието, подобряване на материалната база и модернизирание на образователния процес, насърчаване на иновациите, оптимизиране на профилната структура на образованието за синхронизирането ѝ с потребностите на пазара на труда, интердисциплинарност и създаване на възможности за надграждане и учене през целия живот.

18.3.2020 г.

X

КРАСИМИР ВЪЛЧЕВ
МИНИСТЪР НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА
Signed by: *Krasimir Georgiev Valchev*